

Museumcollectie diergeneeskundig verleden Merelbeke: een overzicht 1994 – 2014

L. Devriese

Museumcollectie Faculteit Diergeneeskunde, Faculteit Diergeneeskunde,
UGent, Salisburylaan 133, 9820 Merelbeke

SAMENVATTING

Sinds ongeveer twintig jaar groeit in de faculteit een verzameling die een stukje herinnering wil levendig houden aan wat zieke dieren vroeger te wachten stond. Meer in het bijzonder wordt gepoogd de rol daarin van de dierenarts-practicus te illustreren. Dit gebeurt aan de hand van instrumenten, foto's, handboeken, allerhande documentatie op papier ('Vliegende Bladen') en een digitaal archief. De collectie vormt de basis van teksten in de rubriek 'Uit het verleden' in dit tijdschrift, van medewerking aan tentoonstellingen en van kleine thematische presentaties 'Veterinair Verleden in de Vitrine', tijdelijk opgesteld in voor bezoekers en studenten vrij toegankelijke ruimten op de campus in Merelbeke. Een kort overzicht wordt gegeven van deze 'Museumcollectie Diergeneeskundig Verleden Merelbeke' (MDVM), die samengesteld en bewaard wordt in het decanaat van de Faculteit Diergeneeskunde, Universiteit Gent.

INLEIDING

Bij een collectie die de diergeneeskundige praktijk wil illustreren, denkt men spontaan aan allerhande grote en kleine oude instrumenten. Die worden inderdaad verzameld en bewaard aan de Faculteit Diergeneeskunde in Merelbeke, maar daar blijft het niet bij. Dat is zelfs niet het belangrijkste. Heel nuttig om iets van dat verleden te begrijpen, zijn schijnbaar waardevolte papieren: publicitaire druksels, oude catalogi, handboeken en zelfs cursussen. Een voorbeeldje: de mensen die met de collectie bezig zijn, weten zelf dikwijls amper hoe sommige instrumenten werken, waarvoor en hoe ze gebruikt werden. Om dat uit te vissen moeten die oude papieren uitgevlooid worden. Kortom, er moet documentatie beschikbaar zijn. Ook de praktijk moet geïllustreerd worden en daarvoor zijn ook dagboeken, foto's en video's nuttig. Beeldmateriaal vormt trouwens op dit moment een ernstige lacune in de collectie.

KORTE GESCHIEDENIS

Hoe het zover kwam

Initiatiefnemer was Prof. Joseph Hoorens, voorganger van Prof. Richard Ducatelle. Omstreeks 1994, net aan het einde van het bestaan van de Faculteit Diergeneeskunde aan het Casinoplein in Gent, kwam hij daarmee op de proppen. Hij bedacht de nog steeds bestaande formule: de collectie is eigendom van UGent, is gelokaliseerd in de Faculteit Diergeneeskunde, valt

onder de hoede van het decanaat en wordt beheerd door een museumcommissie die haar doen en laten rapporteert aan de faculteitsraad. Mijn historische interesse kennende, riep Prof. Joseph Hoorens mij er bij voor de praktische uitwerking. Tussen haakjes, samen met Prof. Henri Lauwers aan wie we te danken hebben dat het museum Morfologie tot iets prachtigs kon uitgroeien, maakt Prof. Joseph Hoorens anno 2015 nog steeds deel uit van de commissie. Ikzelf, die als dierenarts-bacterioloog enkel in de studententijd en tijdens enkele interims te maken kreeg met de technische aspecten van de praktijk, was zo gelukkig op mijn beurt te kunnen beroep doen op mensen die daar heel goed mee vertrouwd waren. In de eerste plaats was dat Prof. Paul Desmet, voorganger van Prof. Frederik Pille.

Niet met zoveel woorden gezegd (en met geen enkel woord neergeschreven) was het voornemen om zonder budget te werken en uitsluitend beroep te doen op schenkingen en op de gastvrijheid van de faculteit.

Aan wat er op dat gebied 'op het Casino' bij de start aanwezig was, hadden we weinig. Een belangrijke collectie instrumenten 'verloskunde en kunstmatige inseminatie' opgestart door de eerste professor Verloskunde, Prof. Georges Vandeveld, verdween op onbegrijpelijke wijze spoorloos bij de verhuis naar Merelbeke. Beter verging het een verzameling oude, bijna uitsluitend Franstalige handboeken. Deze werden samengebracht na een oproep door Prof. Ludo Geurden (voorganger van Prof. Albert Devos en van Prof. Freddy Haesebrouck) bij de stichting in 1933 van de 'veeartsenijschool' in Gent aan de toenmalige dierenartsen om een beginnende bibliotheek te

vormen. Dit werd later aangevuld via schenkingen. Pronkstuk was en is nog steeds een kostbare ‘Lafosse’: *Cours d’Hippiatrique, ou Traité Complet de la Médecine des Chevaux* (1772). Dat was een geschenk van de ‘Ecole vétérinaire’ van Alfort bij de viering van het vijftienvig jarig bestaan van de Gentse zusterinstelling. Deze kleine boekencollectie kon als geheel behouden blijven, maar ze kreeg weinig of geen aandacht. Bij een van de herinrichtingen van de raadzaal van de faculteit kon die schat slechts op het nippertje gered worden.

Hoe het verder verliep

Het tekent de tijdsgeest van de tweede helft van de vorige eeuw. Niemand had belangstelling voor de geschiedenis van de diergeneeskunde. Niemand, behalve enkele (hoogstens een tweetal) dierenartsen-verzamelaars. Nog maar pas verhuisd naar Merelbeke kreeg het nog jonge initiatief dat over niet meer dan een armvol oude instrumenten beschikte, een stevige injectie via een schenking van Dr. Omer Vanden Abeele (Dendermonde 1923 - Antwerpen 2010) die lang directeur was geweest van het destijds florerende stedelijke slachthuis van Antwerpen. Aan zijn schenking is er nog steeds een vitrinekast in het decanaat gewijd.

Een tweede grote schenking kwam uit West-Vlaanderen, meer bepaald vanuit het vroegere ‘Provinciaal Centrum voor Dierziektenbestrijding’ (ooit begonnen als ‘Centrum voor Brucellose Bestrijding’) in Torhout. Een belangrijke promotor daarvan, Stefaan Devloo, was wel geen verzamelaar maar hij had zijn eigen instrumenten zorgvuldig bijgehouden. Ook die Torhoutse collectie was stilaan aangegroeid, onder andere met een volledige veterinaire veldkoffer van het Duitse leger, nagelaten na WO I, in bezit gekomen van dierenarts-senator Sobry en geschonken door Dr. Paul Delputte. Toen het na een van de vele hervormingen in Torhout duidelijk werd dat de verzameling in gevaar kwam, beslisten de verantwoordelijken ze toe te vertrouwen aan de Diergeneeskundige Museumcollectie Merelbeke. En zo waren er nog wel meer schenkingen, onder andere van Prof. Lieven De Zutter, wiens vader practicus was in het West-Vlaamse Koekelare. Dat was zo iemand die ‘niets kon wegdoen’.

De collectie kreeg dank zij de professoren Freddy Haesebrouck en Annemie Decostere een onderkomen in een kelderlokaal (Figuur 1) in de hoogbouw, waar ze vrijwel meteen al onder water liep in een vreselijke overstroming veroorzaakt door een tropisch zomeronweer. Gelukkig zonder veel erg: ze was toen nog heel klein en alle papieren items zaten veilig bovengronds.

Naast de identificatie van de bewaarde objecten is inventarisatie een belangrijke opdracht. Voorlopig beperkt dat werk zich tot het opmaken van een digitale foto-inventaris. Deze is thematisch ingedeeld en volgt daarin de opstelling in de museumkelder zelf (Figuur 2). De identificatie zit vervat in de labelling.

De gegevens worden opgeslagen in de universitaire ‘cloud’.

Naar het diergeneeskundige publiek dank zij het VDT

Zo bleef de verzameling relatief veilig weggeborgen, beschut tegen overmatig licht en temperatuurschommelingen (en hopelijk ook tegen overstromingen). Maar ze was ontoegankelijk. Dat kon zeker niet de bedoeling blijven. Aan een echt museum zoals het prachtige MuMo (Museum Morfologie) kon niet gedacht worden. De collectie was veel te klein en er waren geen financiële mogelijkheden. Het is ook nog maar de vraag of zoiets wenselijk is. Wat zouden we hebben aan een permanente tentoonstelling in een ruimte waar amper iemand ooit binnenkomt?

De oplossing lag voor de hand: kleine tijdelijke thematische opstellingen presenteren in ruimten waarin sowieso altijd veel mensen komen. Niemand hoeft er expres naar toe, niemand is verplicht er naar te kijken, maar iedereen die wil kan er af en toe een blik op werpen. De gelegenheid deed zich voor bij de pensionering in 2003 van de auteur van dit tekstje. Het Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift (VDT), waaraan hij jarenlang onder andere als hoofdredacteur meewerkte, had een niet onaardig spaarpotje opgebouwd dat kon aangesproken worden om twee mooie,

Figuur 1. Een overzicht van de museumkelder.

Figuur 2. Thematische indeling van de verzameling in de museumkelder. Een van de afdelingen.

robuuste (maar dure!) vitrinekasten aan te kopen. Die werden opgesteld op de verdieping in de hall van de kliniekauditoria 1 en 2. Een algemene titel voor de thematische tentoonstellinkjes was vlug gevonden: 'Veterinair Verleden in de Vitrine'.

Als eerste thema werd gekozen voor een evocatie van een belangrijk stuk diergeneeskundige geschiedenis over de uitroeiing van een ziekte die decennialang de plattelandspraktijk gedomineerd had: rundertuberculose. Een succesverhaal met een lange voorgeschiedenis onder andere in de vleeskeuring. Daaraan werd een gelijkaardig onderwerp gekoppeld: de uitroeiing van brucellose.

Dat het VDT de eerste sponsor werd, had ook te maken met het feit dat het tijdschrift in 2001 gestart was met de publicatie van een eerste klein verhaaltje 'Uit het verleden' met als thema hongersnood tijdens WO I. De titel ontleend aan een in die tijd populair Gents liedje 'Schelleken Boeboe' maakt meteen duidelijk waarover het precies ging. Intussen verschenen er tot en met 2015 zo'n 200 meestal korte stukjes van dat type in het VDT, soms enkel een foto met bijschrift, soms ook langere bijdragen. De reeks groeit nog steeds aan. Aan een eigen tijdschrift zoals het goed gestoffeerde Nederlandse *Argos* zijn we nog lang niet toe, maar toch.

Ook voldragen artikels werden gepubliceerd, onder meer in een thematische reeks over de geschiedenis van de vaccinologie samengesteld ter gelegenheid van de Dr. Willemsherdenking in Hasselt in 2000. Andere artikels waren de vrucht van kleine onderzoeken uitgevoerd naar aanleiding van een 'vitrinethema'. Dat was onder meer het geval met een zoektocht naar de pioniersjaren van de kunstmatige inseminatie (KI) waarbij we nog net konden gebruik maken van de herinneringen van enkele getuigen uit die tijd kort na WO II. Die konden verwerkt worden onder deskundig toezicht van Dr. Paul Bonte, gewezen KI-directeur. Sinds enkele jaren kunnen we ook rekenen op de kennis van Prof. Peter Bols en zijn medewerkster Hannelore De porte van de geschiedenis van de hippiatric die resulteert in doorwrochte artikels.

Tot slot vermelden we nog de Sartonvoordrachten over de geschiedenis van de wetenschap gehouden aan de UGent. Hoewel dit universitaire initiatief slechts zijdelings met het museum te maken heeft, verlenen we daaraan onze volle medewerking.

Naar het grote publiek

Dat was al heel wat, maar het bereikte enkel dierenartsen, met daarbij hoogstens een enkele rondneuzende student. Dat veranderde toen de stad Waregem in 2012 zijn hippisch verleden (Waregem koerse) voor het voetlicht wilde brengen door middel van een tentoonstelling opgehangen aan de familie Bouckaert. Die leverde niet enkel een reeks hoefsmeden-veeartsen en dierenartsen op, waaronder sommigen prominent in de Waregemse politiek, maar ook Prof. Jean

Figuur 3. Tentoonstelling in 2012 ter gelegenheid van de viering 250 jaar diergeneeskundig onderwijs in de aula van de UGent (in samenwerking met stad Waregem, MuMo Merelbeke en Museumcollectie Diergeneeskundig Verleden Merelbeke).

Isidore Bouckaert, de alomteweerdeerde eerste prof heelkunde aan de nog piepjonge Gentse veeartsenij-school. Het Waregemse team onder leiding van stadsarchivaris Sandrin Coorevits kon beschikken over het materiaal van de belangrijke verzamelaar Mark Adriaen die veel had geërfd van zijn grootvader, veearts Adriaen (meester Arjaen), uit Poperinge. Onze Merelbeekse faculteit kon uitpakken met onder andere de imposante skeletopstelling 'paard met ruiter' van het MuMo en een mooie en interessante videoreportage met interviews van oude tot heel oude dierenartsen, deskundig ingeblikt door Bart De Pauw met de welwillende hulp van zijn diensthoofd Prof. Paul Simoens. Voor het eerst was er ook een link met onze noorderburen waar het diergeneeskundig verleden onder de hoede van het 'Veterinair Historisch Genootschap' (opgericht in 1989) en Prof. Peter Koolmees terdege aandacht krijgt.

Dat was nog lang niet alles. 'Waregem' stelde voor de tentoonstelling ook in Gent op te stellen en Marjan Doom (MuMo) kwam op het gelukkig idee dat te koppelen aan de viering in 2012 van 250 jaar universitair diergeneeskundig onderwijs (start in 1762 van de Ecole Royale Vétérinaire in Lyon). Voor iets dergelijks wilde de universiteit haar majestueuze aula wel openstellen tijdens de Gentse Feesten. Met nog wat aanvullingen vanuit Merelbeke en met de deskundige en enthousiaste hulp van vooral de mensen van de vakgroep Morfologie en niet te vergeten personeel van de stad Waregem, werd dat een groot succes. Pièce de résistance was weerom het intussen welbekende 'paard met ruiter' opgesteld halverwege de eretrap van de aula, het witte skelet prachtig contrasterend in de donker gemarmerde plechtstatige ruimte, in ware "grand théâtre"-stijl (Figuur 3).

Mede door die prestatie (van een hele hoop mensen) was de universiteit te overhalen om nog twee (dure) vitrinekasten aan de faculteit te schenken ter

gelegenheid van dat jubileum. Het eerste thema voor een tentoonstelling in de nieuwe kasten opgesteld in de hall van het decanaat was dan ook ‘250 jaar diergeneeskundig onderwijs’. Van de stad Waregem kregen we als dank voor onze deskundige medewerking, in het bijzonder van Prof. Paul Desmet, een kleinere door eigen personeel gemaakte kast die momenteel veterinair oorlogsverleden toont in de hal op de verdieping bij de leeszaal in het decanaat.

Daarmee, met de vitrinekasten en met het VDT, kunnen we nu volop ons publiek bedienen en de amateurs vergasten op een rijke variëteit aan ‘verleden’. Intussen realiseerden we tot in 2015 een kleine twintig verschillende thema’s opgesteld in telkens twee kasten, soms vier. De voorraad is nog lang niet uitgeput. En vanzelfsprekend kunnen we de thema’s die jaren geleden al eens aan de beurt waren, opnieuw van stal halen en recyclen, waarbij die er uiteraard weer helemaal anders zullen uitzien.

SLOTBESCHOUWING

Tot slot nog een opmerking over de relevantie van dat alles. Heel wat onderwerpen die aan bod komen, worden allesbehalve vrijblijvend behandeld. Hoe gingen en hoe gaan we om met dieren? Beschrijvingen van verschikkingen uit het verleden suggereren hoe men in de toekomst zal denken over het heden. Geïl-

lustreerd wordt hoe het denken over ziekte en genezing van mens en dier bij het grote publiek nog steeds mede bepaald wordt door oeroud geloof stammend uit de wereld van de witte en de zwarte magie; het ‘kwade’ dat moet uitgezuiverd worden. Denk even aan de betekenis van de Franse termen “le mal”, “la maladie”, “le malade”. Hoewel dat vooral een rol speelt in het menselijk bedrijf (detoxen, wellness-kuren), bepaalt een dergelijk denkraam in niet onbelangrijke mate ook gevoelens en houdingen van diereneigenaars en zelfs van dierenartsen. *The past is never dead, it's not even past.* (Uit: Requiem for a nun, 1950, William Faulkner).

DANKBETUIGING

Met bijzondere dank aan de vele schenkers en aan de mensen die bij dit alles hielpen.

Oproep

Het museum zoekt foto’s en filmopnames uit de praktijk. Foto’s op papier worden gedigitaliseerd en de originelen worden aan de eigenaars terug bezorgd. Een tweede lacune betreft de praktijk gezelschapsdieren. We zoeken briefwisseling met klanten, agenda’s, publicitaire drukwerkjes.

Uit het verleden

JEGHEN GHEQUETSTE VOETEN VAN PAERDEN

Nem ghesoden (...woord ontbreekt) ende boonen, ende doetter smout in, ende doetse in eenen lederen scoe ende doet den voet daer in.

Uit: Braekman, W.L. (1970). *Middelnederlandse geneeskundige recepten*. KANTL, Gent, p. 295.

Citaat uit een 15de-eeuws handschrift (UGent MS 1272) vermoedelijk uit de regio Gent - Aalst, dat (zeldzaam in die tijd) een handvol uiterst beknopte recepten voor paardengeneesmiddelen bevat. ‘Jeghen’ betekent tegen, ‘ghesoden’ gekookt.

Luc Devriese